

ТАҚРИЗ

ба кори диссертатсионии Назаров Тоҳирҷон Холмуминович дар мавзуи «Асосҳои педагогии ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ

Мубрамияти диссертатсияи унвонҷӯ Назаров Тоҳирҷон Холмуминович дар мавзуи «Асосҳои педагогии ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ» бо он асоснок шудааст, ки дар замони муосир фарҳанги муносибат ва тарбияи экологии насли наврас аз масоили муҳимми байналмилалӣ маҳсуб меёбад, зеро ки бидуни омӯзиш ва азхудкунии донишҳои экологӣ ягон соҳаи хоҷагии халқ, аз он ҷумла, саноати сабук ва вазнин ба таври самаранок ва беҳатар фаъолият карда наметавонад. Аз ин лиҳоз, экология ва ҳифзи муҳити атроф ба масъалаи ҳаётан зарур аз нигоҳи сиёсат, иқтисодиёт ва ташаккули шуури ҷамъиятии одамон дар робита ба таҳкими солимӣ ва беҳбудии аҳолии дунё табдил ёфааст. Масъалаи оmodасозии омӯзгорони ояндаи биология доир ба таълиму тарбияи экологии хонандагон ҳанӯз ҳаматарафа омӯхта нашудааст ва дар ин масъала таҳқиқоти алоҳидаи илмӣ дар ҳалли паҳлуҳои муҳталифи проблемаи пешниҳодшуда ба таври ногузир ба миён омад.

Бо назардошти талаботи ҷомеаи муосир бобати ҳалли мушкилоти экологӣ дар робита ба тарбия ва оmodасозии насли наврас ҷиҳати дуруст ва мақсаднок ба роҳ мондани муносибатҳои экологӣ, фаъолияти муштарак ва самаранок роҷеъ ба истифода, ҳифзи боигарихои табиӣ бе коркарду таҳияи асосҳои бунёдӣ ва методологии масъала дар заминаи озмоиши илмӣ имконнопазир аст. Зеро таҷрибаи анъанавии оmodасозии

омӯзгорони фанни биология дар татбиқи ғояҳои воқеии экологӣ ҳавобгӯи талаботи замони муосир ва ҳомае шуда наметавонад ва чунин вазъи омодашавии мутахассисони баландпояро дар бахши таълиму тарбияи экологии хонандагон ба миён мегузорад. Воқеият ва нокифоягии омӯзиши масъала, номувофиқати байни талаботи ҳомаи муосир ва имконоти омодаسازیи ҳамаҷонибаи омӯзгорони фанни биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, равшан намудани асосҳои педагогии омодаسازیи касбӣ-экологии омӯзгорони ояндаи биология, боиси интиҳоб ва ба риштаи таҳқиқ қашида шудани мавзӯи интиҳобшуда гардид.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот: коркарди асосҳои назариявӣ ва методологии самти омодагии экологии омӯзгорони ояндаи биология дар шароити таҳсилоти муттасил саҳеҳ ва равшан карда шудааст; низом ва сохтори маърифати экологӣ, парвариши ҳисси майлу рағбат ва кӯшиши ҳифзи муҳити атроф дар заминаи ташаккули салоҳиятнокии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология муайян карда шуда, аҳамияти он дар ҷараёни таълим ва тарбияи фарҳанги экологии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муайян гардидааст; омилҳо ва принципҳои мурағабسازیи мазмуни таълим ва тарбияи экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои олии касбии ҷумҳурӣ мушаххас карда шудааст; роҳҳои самарабахш ва принципҳои дидактикии таълим ва ташаккули салоҳиятнокии экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология коркард ва муқаррар гардида таҳия ва пешниҳод шудаанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда: Вазъи таълими экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва омодаسازیи касбии омӯзгорони ояндаи биология дар шароити муосири таълими муттасил; дар низоми омодаسازیи касбии омӯзгорони ояндаи биология ба барномаи таълимии донишҷӯён ворид гардидани масъалаи таълим ва тарбияи маърифати экологӣ; Ташаккули маҳорату малакаи омӯзгорони ояндаи биология доир ба таълиму тарбияи экологии хонандагон ва ҳифзи муҳити атроф;

Асосҳои педагогии омодаسازی касбӣ-экологии омӯзгорони ояндаи биология, натиҷаҳои таҷрибавӣ-озмоиши амсилаи пешниҳодшуда ва роҳи равиши босамари дар раванди озмоиш собитёфта дар самти баланд бардоштани маърифати донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология дар ташаккули фаъолияти касбӣ-экологии онҳо.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо далелҳои зерин таъмин мегардад: эътимоднокии методологияи муттасили бонизом (системавӣ); концепсияи илмӣ ташхиси педагогӣ, таъмини шароити таълим, натиҷаҳои фаолияти таҷрибавию озмоишӣ ва тасдиқи нуқтаҳои дар фарзия пешниҳод гардида, ғоя ва концепсияи таҳқиқот, таҷрибаи шахсии фаъолияти касбии муҳаққиқ.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот ҷанбаҳои педагогии омодашавии омӯзгорони ояндаи биология ва ташаккули салоҳиятнокии касбӣ-экологии онҳо дар фаъолияти педагогӣ амиқ ва равшан карда шуд; фаъолияти мустақили илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-таҳқиқотии омӯзгорони ояндаи фанни биология, татбиқи амалии донишҳои ҳосилшуда дар робита ба ҳифзи муҳити зист ва истифодаи мақсадноки сарватҳои табиӣ кишвар роҳандозӣ ва арзёбӣ гардид; санҷиши озмоишӣ самаранокии амсилаи пешниҳодшударо бобати ташаккули маърифат ва масъулияти экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология собит намуд; тавсияҳои педагогии пешниҳодшуда ҷиҳати маърифати экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология ва ҷалби онҳо ба фаъолияти самарабахш дар самти ҳифзи муҳити атроф кӯмак хоҳад кард ва аҳамияти комили амалӣ дорад; тавсияҳои методӣ дар густариши робитаи мактаб ва хонавода, омӯзгор ва падару модар дар самти маърифати экологӣ ва ҳифзи муҳити атроф саҳми арзанда мегузорад; хулосаҳои назарӣ ва тавсияҳои амалӣ дар раванди омодашавии касбии омӯзгорони ояндаи фанни биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, низоми баланд бардоштани сатҳи таҳассусии кадрҳои педагогӣ ёрӣ ва кӯмаки муассир хоҳанд расонд.

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ дар 14 интишорот илмӣ ёфтаанд, ки аз онҳо 7-тояшро мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон банаширрасида ва 7-тои боқимондашро мақолаҳои дар дигар нашрияҳо бачопрасида ва маводи конференсияҳои илмӣ ташкил медиҳанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз бахшҳои муқаддима, тавсифи умумии қор, ду боб, бахши хулосаҳо бо зербахшҳои натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо, номгӯи адабиёт бо зербахшҳои феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда ва феҳристи интишороти илмӣ довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ иборат аст.

Дар *муқаддима* мубрами мавзуи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ, мақсад, вазифаҳо, объект, фарзия, марҳила ва давраҳои таҳқиқот, асосҳои назариявӣ, навгониҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии рисола, саҳми шахсии муаллиф баррасӣ шудааст.

Боби якуми диссертатсия «Асосҳои назариявӣ-методологии салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология» ном дошта, дар он ҷанбаҳои назариявӣ ва вазъи таълими пайдарпаю муттасили экологӣ; омодаسازی экологии омӯзгорони ояндаи биология дар шароити таҳсилоти муттасил дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; ташаккули маҳорати мақсадноки идоракунии фаъоли таълим ва ташаккули маърифати экологии омӯзгорони ояндаи фанни биология мавриди таҳқиқ ва таҳлили муфассал қарор гирифтааст.

Зикр мегардад, ки табиат ҳамчун унсури ҳамеша барҳаёт ба ниёзҳои моддӣ ва ахлоқӣ бо мавҷудоти дигари зинда, ки қисми асосии ҳаёти сайёраи моро ташкил медиҳад, алоқаи зич дорад. Табиат меҳрубонӣ, тозақорӣ, навозиш ва эҳиётро меҳаҳад. Аз ин лиҳоз, пайдошавии масоили экологӣ аз омилҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ буда, ҳалли он тавассути роҳи василаи гуногун, таҷаддуди арзишҳо, ғояҳо,

андешаҳо, рафтору муносибати инсонҳо ва аҳолии кураи замин, манотиқу кишварҳо амалӣ мегардад, ки дар ин раванд масъалаи маърифати экологӣ дар робита ба зинаҳои гуногуни таҳсилот ба ҳукми махсуси эътирофу арзишҳо шарафёб мегардад.

Маърифати экологӣ яке аз рӯкнҳои низоми таҳсилот буда, аз ҷанбаҳои муҳими педагогӣю дидактикӣ иборат мебошад. Вазифаи асосӣ интиқол ва тарғиби маълумоту донишҳо ва дастовардҳои ҷолиби фарҳанги экологӣ, дарки дурусти олами табиат ва муҳити зист, тарғиби ғояву ақидаи экологӣ, ҷой додани иттилооти муҳим дар шуури одамон бо ҳадафҳои амалигардонии самтҳои таҳқиқот маҳсуб меёбад.

Дар низоми таълим ва тарбияи биологӣ-экологии донишҷӯён дарки амиқи асосҳои назариявии сиёсати дохилӣ ва берунӣ давлат дар соҳаи ҳалли масоили экологӣ мавқеи хос дорад. Дар муайянсозии хусусияти масоили экологӣ муроҷиатномаи Президенти мамлакат Эмомалӣ Раҳмон ба аҳоли дар хусуси кабудизоркунии шаҳру ноҳияҳо, маҳалу хонаҳои худ ва ғайра ба аҳамияти калон молик аст.

Дар боби якум муаллиф ба масъалаи азхудкунии донишу маълумот оид ба ташаккули маърифати экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология тавачҷуҳи махсус додааст. Дар ташаккули салоҳияти экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология аз назари муаллифи рисолаи илмӣ чунин масъалаҳо зарур шуморида мешаванд:

– дар ҷараёни таълим донишҷӯ бояд ба тарзҳои таъсири инсон бо табиат шинос шавад, ба асосҳои илмии экология дар ҳамаи намудҳои фаъолияти ҷомеа дар табиат таъкиқ карда тавонад;

– омӯзиши сабабҳо, моҳият, оқибат ва имкониятҳои амалии бӯҳрони ҷаҳонии экологӣ ба дарки муҳимияти иҷтимоии таълимии экологӣ ва нақши омӯзгори биология дар ҳалли масоили педагогӣ, ки ба таълими экологӣ ва бо вазъи имрӯзаи тозагии муҳити зист ва табиат алоқаманданд, бояд мусоидат кунад.

Боби дуввуми диссертатсия «Ташаккули салоҳиятнокии экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи фанни биология» ном дошта, дар боби мазкур методҳо ва принципҳои ташаккули салоҳиятнокии экологии донишҷӯён-омӯзгорони ояндаи биология; омилҳои салоҳиятмандии касбию экологии омӯзгорони ояндаи биология; кори озмоишӣ доир ба маҳсулнокии ташаккули салоҳиятнокии экологии омӯзгорони ояндаи биология матраҳ ва баррасӣ гардидаанд.

Аз ҷумла қайд намудааст, ки методҳои таълим инъикоскунандаи низоми мураттаби принципҳо ва қоидаҳои ҳадафманди фаъолияти донишҷӯ-омӯзгори оянда мебошад, ки ба таври муштарак усулҳои омӯзиш ва принципҳои муайяни дидактикиро роҳандозӣ мекунад. Воқеан, вақте сухан дар бораи истифодаи ин ё он метод меравад, дар бораи вобастагии мутақобилаи онҳо сухан меравад, ки ҳадафҳои дидактикӣ, мазмуни экологӣ, сатҳи омодаسازی донишҷӯён ва омилҳои муҳимми дигарро муайян месозад.

Дар ҷараёни таҳқиқ муаллиф аз роҳи усул ва методҳои гуногуни таълим истифода бурдааст, вале таълими проблемавӣ ва таҳқиқотӣ бештар ва бартарӣ дорад, чунки маводи экологӣ донишҳои ҳаматарафа ва ҷалби иттилооти васеи иловагиро тақозо мекунад. Методҳои корбастишуда дар доираи вазифаҳои, ки дар назди донишҷӯён-омӯзгорони оянда гузошта шуда буд, мавриди амал қарор гирифт.

Зимни ташаккули маърифати экологӣ, проблемавӣ будани методҳои таълим, эҳсосоти баланди муҳаббат ба зебогиҳои табиат ва ҳифзи он ба таври муассир ба чашм расид. Аз ин рӯ, дар вақти банақшагирии технологияи салоҳиятмандӣ ва маърифати экологӣ ба донишҷӯён-омӯзгорони оянда чунин шаклу намудҳои мубрами машғулиятҳо, амсоли маърузаи проблемавӣ, маъруза-машварат, семинар-мусоҳиба, бозиҳои ҳадафпазир пешниҳод намудааст. Муайян намудааст, ки дар тафаккури донишҷӯён дар давоми тамоми давраи таълим ивазшавии самтҳои педагогӣ сурат мегирад. Агар дар курси якум

дар баҳодихҳои арзиши донишҷӯён дар мақоми аввал хударзёбӣ доир ба меъёри фарҳанги азхудшуда сабт шавад, донишҷӯёни курси 4-ум дарк мекунанд, ки ҳаёти пурарзиш танҳо дар муҳити «солим»-и атроф имконпазир аст. Чунин тағйирот дар низоми маъноӣ ва мавқеии донишҷӯён тафаккури бо тамаркузи экологӣ марбутро баён месозад.

Ҳамин тариқ, хулоса намудааст, ки чалби донишҷӯён ба ҳаллу фасли вазифаҳои экологӣ ва иҷтимоию педагогӣ, рушди қобилият онҳоро ба интихоби меъёрҳои дарёфту тасдиқи он омода мекунад, ки дар раванди азхудкунии мазмуну мундариҷаи омодагии касбӣ ва умумипедагогӣ, шомил шуданд ба воқеияти арзиширо дар мавриди ташаккули маърифати экологӣ тақвият мебахшад.

Унвонҷӯ дар хулоса натиҷаи таҳқиқоташро чамъбаст намуда, нуктаҳои асосии илмӣ ва хулосаҳои диссертасиониро тавассути усулҳои гуногун, амсоли таҳлили муқоисавӣ-қийсӣ, амсиласозӣ, эмпирикӣ: ташкил ва баргузори пурсишнома, мусоҳиба, суҳбати ташхисӣ, мушоҳида, таҳлили омодабоши касбии донишҷӯён-омӯзгорони оянда, озмоишӣ ва амсоли ин истифода намуда хулосаҳои асосиашро баровардааст.

Дар баробари муваффақият дар рисола каме норасогӣҳо низ ба назар мерасанд. Ба сифати эрод чанд нуктаи зеринро таъкид менамоем:

1. Дар рисола доир ба муносибати организмҳои зинда бо муҳити атроф дар доираи фанни биология сухан меравад. Ба фикри мо агар ин масъала бо мисолҳои мушаххас кушода мешуд мувофиқи мақсад мешуд.

2. Дар рисола роҳҳои рушди экологияи популясионӣ, системаҳои экологӣ дар ҷумҳурӣ ва оmodасозии донишҷӯён – омӯзгорони ояндаи биология нишон дода мешуд, қиммати қор боз балантар мегардид.

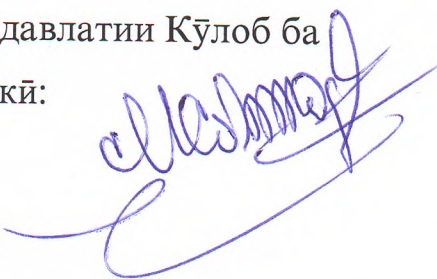
3. Доир ба қорҳои илмӣ- таҳқиқоти дар ҷумҳурӣ оид ба масоили таълиму тарбияи экологӣ ба анҷом расонида шудааст, лекин иқтибосҳо аз ин қорҳо дар рисола қам ба назар мерасад.

4. Дар рисола баъзе хатои услубӣ ва техникӣ ба назар мерасанд.

Бояд кайд сохт, ки ин пешниҳодҳои ишорашуда арзиши диссертатсияи номзадии муаллифро кам намекунад ва диссертатсияи Назаров Тохирҷон Холмуминович дар мавзӯи «Асосҳои педагогии ташаккули салоҳияти экологии омӯзгорони ояндаи биология дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02. – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ», пешниҳод гардидааст, кори анҷом ёфтаи илмию таҳқиқотӣ буда, ба талаботи КОА – и назди Президенти Ҷумҳурии мутобикат мекунад ва барои ҳимоя дар Шурои диссертатсионии 6D.KOA-002 назди Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.08.02 – Назария ва методикаи фанҳои табиӣ тавсия карда мешавад.

Доктори илмҳои педагогӣ,
профессори кафедраи биология ва методикаи
таълими онӣ Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба
номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ:

07.04.2023

Мирзоев Салим
Сайдалиевич

Имзои д.и.п., профессор Мирзоев С.С. - ро тасдиқ мекунам,
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
ДДК ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

Амиров Ф.А.

Суроға: 735360. Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Кӯлоб, куч. С. Сафаров, 16.
ДДК ба номи А. Рӯдакӣ. Тел: +992 905 55 97 05